

RİSÂLE-İ NÛR KÜLLİYATI'NDA DÖRT ÖNEMLİ TASAVVUF TERİMİ

Melahat BEKİ*

Öz

Risâle-i Nûr Külliyyatı'nda velâyet konusu pek çok yerde derin bir şekilde incelenmiş, farklı yönleriyle ele alınmıştır. Said Nursi, bir tasavvuf terimi olarak "velî"yi açıklamakla kalmamış, velîler hiyerarşisinde seçkin bir makam sahibi olan "ârif", "abdâl" ve "kutub" terimlerine dair de izahlarda bulunmuş, bu terimlerin ifade ettiği mânâyı açarak ince noktaları vurgulamıştır. Biz bu çalışmamızda söz konusu dört tasavvuf teriminin öncelikle tasavvuf terminolojisindeki mânalarını kısaca özetleyip, ardından Risâle-i Nûr Külliyyatı'ndaki karşılıklarını, risâlelerde kullanıldıkları anlamlarını, pek çok yerde bu kavramların hangi yönleriyle ele alındığını, tasavvufla aynı nokta-i nazardan, aynı bakış açısıyla değerlendirilip değerlendirilmediğini göstermeye çalıştık. Ayrıca bu dört tasavvuf teriminin, sûfîlerin mânevi hiyerarşisinde büyük önem arz etmesinden dolayı, bu terimlerin Said Nursi tarafından geniş eksende, kimi zaman yanlış anlaşılmaları veya yorumlanmalarına dair bazı eleştiriler de getirilerek izah edildiğinin altını çizdik. Çalışmamızda, "ârif", "abdâl", "velî" ve "kutub" dan oluşan bu dört önemli tasavvuf terimine dair, Risâle-i Nûr'daki açıklamaları eksene aldık. Ve sonuçta, Risâle-i Nûr Külliyyatı'nda bu terimlerin, tasavvuftaki aynı mânaları ifade etmek üzerine kullanıldığını ve aynı yüksek mânevi makamlara işaret eden kavramlar olarak kabul edildiklerini, bu dört terimin işaret ettiği makama ulaşan sûfîlerin yüce mertebelere ermiş seçkin kişiler olarak makbul kabul edildiklerini ortaya koymaya çalıştık. Tasavvufta sâlikin seyr-i sülûk sonucunda ulaşmak isteyebileceği yüksek mertebeleri ifade eden bu dört tasavvuf terimi, Risâle-i Nûr'da yüce mânevi makamlar olarak ele alınmışsa da, Said Nursi, Risâle-i Nûr'un şahs-ı mânevîsinin Gavs'ül Azam Abdülkadir Geylanî'nin "ferdiyyet" sırrına mazhar olmasından dolayı, nur talebelerinin seyr-i sülûk yapmalarına gerek olmadığını ifade etmiştir. Öte yandan, tasavvufun bu önemli terimleri, tpkı tasavvuf hiyerarşisinde kabul edildikleri yüksek makamlar gibi, insan-ı kâmil olmanın bir göstergesi olarak kabul edilmiştir.

Anahtar Kavramlar: Ârif, Abdâl, Velî, Kutub, Risâle-i Nûr.

Four Important Sûfî Terms in The Risale-i Nur Collection

Abstract

The issue of "velâyah" has been deeply examined in many places and discussed from different aspects in the Risâle-i Nûr Collection. Said Nursi not only explained "velî" as a mystical term, but also explained the terms "ârif", "abdâl", and "qutb", which had distinguished positions in the hierarchy of "velî"s, and emphasized the detailed points by explaining their meanings. In the present study, the meanings of the four Sûfî terms in Sûfî terminology were summarized briefly, their equivalents in the Risâle-i Nûr Collection, their meanings, in which aspects these concepts were discussed in many places, and whether they were evaluated from the same point of view with Sûfîsm were discussed. It was also underlined in the study that these terms were explained broadly by Said Nursi, sometimes with some criticisms about their misunderstanding or interpretation because these four Sûfî terms are of great importance in the spiritual hierarchy of the Sûfîs. In the present study, the explanations in Risâle-i Nûr about these four important Sûfî terms consisting of "ârif", "abdâl", "velî" and "qutb" were discussed. And finally, it was revealed that these terms are used to express the same meanings in Sûfîsm in the Risâle-i Nûr Collection and are accepted as concepts that indicate the same high spiritual positions, and the Sûfîs who reach the rank indicated by these four terms are accepted as distinguished people who have attained high levels. Although these four mysticism terms, which express the high levels that the devotee may desire to reach as a result of the travels in Sûfîsm, were handled as supreme spiritual positions in the Risâle-i Nûr, Said Nursi stated that there was no need for the students of the Risâle-i Nûr to take this travel because Gavs'ul Azam Abdülkadir Geylani was the owner of the secret of "individuality" as the spiritual person of the Risâle-i Nûr. On the other

* Dr., Üsküdar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Ana Bilim Dalı,
melahatbeki@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-6226-4317>

hand, these important terms of Sûfism were also accepted as an indicator of being a perfect human being, just like the high positions in which they were accepted in the hierarchy of Sûfism.

Key Concepts: Ârif, Abdal, Velî, Qutb, Risâle-i Nûr.

Giriş

Tasavvufun mânevi dünyasında, kemâle eren seçkin kişilerin oluşturduğu hiyerarşik bir yapı söz konusudur. Bu mânevi yapılanmada bir tasavvuf terimi olarak “ârif” şeklinde ifade edilen makamın sahipleri, önemli bir yere sahiptirler. Hem tasavvufa hem Risâle-i Nûr Külliyyatı’ndaki karşılığına bakıldığında; âriflerin, ârif-i billâh olarak, Hakk’ı Hakk ile bilen mârifetullahı erişmiş kişiler olarak anlatıldığı görülür. Onlar ümmî de olsalar hâl ilmiyle mârifet elde ettiklerinden ârif-i billâh derecesine ulaşabilirler. Âlimler ile ârifler arasındaki en önemli fark, âriflerin mârifetullah sahibi olmaları ve mânevi bir yolculuğun sonucunda bu makama ermeleridir.

“Abdal” kavramı da, sûfilerin mânevi hiyerarşisindeki çok önemli bir başka tasavvuf terimidir. Abdallar, seçkin kullardır ve en belirgin özellikleri bir anda birden çok yerde aynı anda bulunabilmeleridir. Risâle-i Nûr Külliyyatı, tasavvufta abdallar için söylenen herşeyi aynen tasdik ederek ele almıştır. Sayıları için 7 den 40’a kadar rakamlar verilmiştir. Abdallar, “bedel” anlamında birbirlerinin yerine görev yapabilirler. Yeryüzündeki cismani icraatın yahut gökyüzündeki mânevi harekâtın işleminde etkindirler. Elbette bu görevlerini Allah’ın iradesi dışında değil, ancak O’nun emriyle gerçekleştirir, kader programına uyarlar.

Tasavvuf hiyerarşisinde hiç şüphesiz en çok söz edilen tasavvuf terimi “velî” dir. “Velî” denen Allah dostları, seyr-i sülûk sonucunda velâyete eren, kendisinden kerâmet izhar olunabilen sarsılmaz makam sahipleridir. Risâle-i Nûr’da bir tasavvuf terimi olarak “velî”, aynen tasavvufta kullanıldığı mânada kullanılmış, velâyet kavramının üstünde büyük ehemmiyetle durulmuştur. “Velî” terimini çeşitli yönleriyle inceleyen Nursi, velîlere o kadar büyük kıymet vermiştir ki, birbirleriyle muhalif düşerek tartışan iki velîden hiçbirinin, bu tartışma yüzünden makamından sukût etmeyeceğini söylemiştir. Öte yandan Risâle-i Nûr’un vâris-i Nebî olarak, velâyete kübra dairesinde değerlendirilebileceğini, sahabilere ittibâ eden bir mânevi yol olduğunu, seyr-i sülûk ile ulaşılan velâyet dairesinden başka bir meşrep olan bu yolun tabiisi olan nur talebelerinin, seyr-i sülûk yapmak yerine iman hizmetinde istihdam olmalarının çok daha ehemmiyetli olduğunu vurgulamıştır.

Tasavvuf tarihi boyunca sûfilerin seyr-i sülûk yolculukları nihayetinde elde ettikleri mârifetleriyle anlattıkları bir mânevi hiyerarşik yapı vardır. Ve işte bu mânevi hiyerarşinin başında “Kutub” denen en yüksek mânevi makama sahip zât bulunmaktadır. Kutub bir tasavvuf terimi olarak kullanıldığı ve işaret ettiği tüm anlamlarıyla, Risâle-i Nûr Külliyyatı’nda da aynen kullanılmıştır. Kutuba iki imam eşlik eder. Semâvât ve arzda olup bitenlerden mânevi olaylara kadar herşeyin merkezinde kutub vardır. Risâle-i Nûr’da, nur talebelerinin seyr-i sülûk yapmak yerine iman hizmetinde çalışmalarının bu ahir zamanda daha ehemmiyetli olduğu, hatta zamanın kutbu bir nur talebesine

kendisini kısa sürede velâyete erdireceğini söylese bile bu teklifi kabul etmemesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca nur talebelerine zamanın kutbuna hürmet etmek, teveccühünü kazanmaya çalışmak öğütlenmekte, ancak nur talebeleri Gavsü'l Azam Abdülkadir Geylanî'nin "ferdiyyet" sırrına mazhar oldukları için kutbun emri altına girmelerinin yahut onunla her konuda aynı fikirde olmalarının gerekmediği belirtilmektedir. Farz-ı muhal böyle bir durum gerçekleşirse, Nursi, nur talebelerine, kutubla farklı düştikleri noktalarda izahlarını yapıp, onun teveccühünü kazanıp, elini öperek hürmet etmelerini öğütlemektedir.

Biz bu çalışmamızda, veliler hiyerarşisinin çok önemli bu dört tasavvuf teriminin, tasavvuftaki karşılıklarını özet olarak verdikten sonra Risâle-i Nûr Külliyyatı'ndaki izah ve açıklamalarını da inceleyerek sunmaya çalıştık.

Bu çalışmada, akademik etik kurallara bağlı kalınmıştır. Makalenin ana konusu Risale-i Nur Külliyyatı'nda dört tasavvuf teriminin nasıl değerlendirildiği ve yer aldığı olduğu için, ana kaynak olarak bu külliyyatta yer alan eserler taranmıştır. Öte yandan bu kavramların orijinal kaynakları olan tasavvufi eserlerde nasıl anlamlandırıldığını ortaya koymak için yan kaynaklar olarak da çeşitli tasavvûfi eserlerden istifade edilmiştir. Araştırma içerisinde yer alan alıntılar, bilimsel kurallar çerçevesinde hazırlanmıştır. Ayrıca yararlanılan tüm kaynaklara kaynakça kısmında yer verilmiştir.

1. Tasavvuf İstilahında "Ârif" Kavramı

Ârif, Arapça'da irfan sahibi mânasına gelmektedir. Tasavvufta, Allah'ı hakkıyla bilen kişi mânasında kullanılır. Âlim, çalışarak ilim tahsil eder. Ârif ise, mânevi deneyimler sonucu irfana ulaşır. Ârif, ilham ve müşâhade yollarıyla mârifet elde eder. Bu nedenle, bilgiyi elde etme araçları açısından ümmi bir kişi de ârif olabilir ancak ona âlim denilmez. Ârifler için ârif-i billâh en çok kullanılan tabir olsa da ehl-i yakîn de onlar için kullanılan tabirlerden biridir.¹

Ârifin bilgisine mârifet denir. Tasavvufta, âlim ile ârif arasında kesin bir ayrım yapılmıştır. Çünkü ârif kişi, öncelikle Allah'ın varlığı olmak üzere, tüm varlık ve mahiyetlere dair mârifete sahiptir. Ârif, Allah'ı Allah ile tanırken, âlim ise delillerle tanır. Ârif, mânevi sezgisi ve müşâhadesiyle, gökler ve yer hakkında bilgi sahibidir. Ârifler, nazarlarının ve mârifetlerinin genişliği ölçüsünde birbirinden yüksek ve farklı mânevi makamlara sahip olabilirler. Ârifin en büyük nimeti ve cenneti Allah'ın mârifetidir.²

Sûfilere göre, ârif için her şeyin hakikati gözleri önünde ayan beyandır. Çünkü bilme işini kendisi gerçekleştirmez. Onda bilen Allah'tır. Bu açıdan ârifin durumu Allah'ın nuruyla bakan mümininkinden farklıdır. Çünkü ârif yalnız Allah ile meşgulken, mümin O'nun zikriyle meşguldür. Tasavvufta, ârif Allah'ın konuşan dili, gören gözü olarak beyan edilmiştir. Ârifle mâruf (Allah) arasında

¹ Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Anka Yayınları, İstanbul 2005, s.60-61.

² el-Gazalî, Ebû Hamid, Muhammed bin Muhammed, *İhya-u Ulûmid'din*, Daru'l Mârifet, Beyrut, t.s, C.3, s.195.

perde olmadığı belirtilmiştir. İlâhi âlemin ârife perdesiz açık olmasından dolayı, İbnü'l Arabî, Mevlâna gibi bazı sûfler ârifi, Hakk'ın tüm isim ve sıfatlarının tecelligâhı olan insan-ı kâmil olarak tanımlamışlardır.³

2. Risâle-i Nûr Külliyyatında “Ârif” Kavramı

Risâle-i Nûr Külliyyatı'nda, “ârif” kavramı, tasavvuftaki kullanımıyla eşdeğer bir anlamda yer almıştır. Said Nursi, Sözlük Kitabı'nın Otuzüçüncü Söz adlı bölümünde, Hakk'ın vücûb-u vücûduna ve kemâl-i rububiyetine ve vahdetine şهادet eden ve delil olan şahitleri sayarken, âriflerden de bahsetmiştir. Ona göre âriflerin her bir taifesi, icmâ ve tevâtür yollarıyla bilinmektedir. Onların mârifetullahta eriştikleri hakikatler, Hakk'ın vahdetini ve rububiyetinin kemâlini göstermektedir.⁴

Nursi, Hz. Peygamberin risaletinden önceki fetret devri dediği dönemde, hem kâhinlerin, hem de aynı zamanda o fetret devrinin bir nebze evliyâ ve ârif-i billâhtan sayılabilen insanların, Peygamberimizin geleceğini haber verdiklerini, ihbarlarını neşrettiklerini ve şiirleriyle, asırlara bu müjdeyi bıraktıklarını söylemektedir. Yani Nursi, risâletten evvel, fetret dönemi olarak anılan dönemde bir dereceye kadar evliyâların ve ârif-i billâhların var olduklarını kabul etmektedir.⁵

Nursi, Mektûbât kitabında yer verdiği bu fetret döneminde yaşayan ârif-i billâh kişilere dair, Şuâlar kitabında daha detaylıca bilgi verir. Ve insanoğlunun geçmiş devirlerdeki meşhur kişilerinin, Hz. Muhammed'in risaletine ve geleceğine dair açık ve tekrar eden haberler verdiklerini ve bunların sahil nakillerle, hatta bir kısmının tevâtürle, tarih, siyer ve hadis kitaplarında kaydedildiğini belirtir. İşte söz konusu meşhur müjdeciler arasında, başta enbiya olmak üzere, hâtifler ve kâhinleri de sayan Nursi, âriflerin de bu kişiler arasında bulunduğunu belirtir. Hatta bunlara örnek de verir. Ona göre, Hz. Peygamberin cedlerinden olan Kâ'b İbn-i Lüeyy ve Yemen ve Habeş padişahlarından Seyf ibni Zîyzen ve Tübba, bu ârif-i billâhlara örnektir. Nursi, onlar gibi birçok ârifin, peygamberin geleceğinin müjdesini şiirlerle ilan ettiğini dile getirir.⁶

Görüldüğü üzere Nursi, ârif kavramını tıpkı sûfler gibi mârifet ve irfan sahibi velî kişi anlamında kullanmaktadır. Risâle-i Nûr Külliyyatı'nda pek çok yerde ârif-i billâh ifadesi yer almaktadır. Ancak tasavvuftaki kullanımı mârifet sahibi velî kişi anlamında olan ârif kavramını Nursi, sadece İslam sonrası tasavvuf hiyerarşisinde ârif olarak bilinen kişiler için kullanmamış, ek olarak; risâletten önce, fetret devrinde, peygamberin geleceğini müjdeleyen ârif-i billâh zâtlardan bahsetmiş, bu kişilerin kimler olduğuna dair örnekler de vermiştir.

3. Tasavvuf İstilahında “Abdal” Kavramı

Tasavvuf istilahında “abdal “ kavramı, önemli bir kavramdır. Bu kavram sadece dünyevilikten

³ Uludağ, Süleyman, “Ârif”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, C.3 s.361-362.

⁴ Nursi, Said, *Sözlük*, Otuzüçüncü Söz, Envar Neşriyat, İstanbul 1986, s.302.

⁵ Nursi, *Mektûbât*, Ondokuzuncu Mektub, Sinan Matbaası, İstanbul 1964, s.435

⁶ Nursi, *Şualar*, Onbeşinci Şua, *Kaynaklı, İndeksli, Lügatli Risâle-i Nûr Külliyyatı*, Nesil Yayınları, İstanbul 2002, C.1, s. 1330.

sınırlarak kendisini Allah'a adayan evliyalari ifade etmez. Abdallar aynı zamanda ricâlû'l gayb diye isimlendirilen evliyâ zümresi içinde yer alan sûfiler için kullanılır. 'Bedel' ve 'bedil' kelimelerinin çoğulu olan Abdal kelimesi Arapça'da, "birinin yerine geçmek" anlamında kullanılır.⁷ Tasavvuf istilâhında 'abdâl' ile birlikte, eş anlamlı olarak 'budelâ' kelimesi de kullanılmıştır. Bu kelime Kur'ân-ı Kerim'de yer almaz. Abdal terimi ilk kullanılmaya başladığında da, aslında âbid ve zâhidlerle birlikte muhaddis ve fâkihler için de kullanılmaktaydı.⁸

Abdal telakkisi, ilk sûfilerin eserlerinde yer alamamakla birlikte, gelenekte yerini ricâlû'l gayb olan velî kişilerden bazı özellikler taşıyanlara işaret etmek üzere kullanılmıştır. Merfu bir hadiste Hz. Peygamber abdallardan bahsetmiş, ve onların namaz, oruç ve sadaka ile değil, eli açıklık, cömertlik ve müslümanlara karşı olan samimiyetleri nedeniyle bu mertebeye ulaştıklarını söylemiştir.⁹ Sûfi geleneğinde, Allah; yeryüzündeki cismani düzeni sağlamaları için bazı kişileri görevlendirdiği gibi, mânevi ve ruhânî düzenin korunması ve sağlanması için de, mânevi hiyerarşi içerisinde sevdiği bazı özel kullarını görevlendirmiştir. Ricâlû'l gayb olarak isimlendirilen bu kişiler herkes tarafından tanınmaz ve bilinmezler ve aralarında bir hiyerarşi vardır. Abdallar işte bu hiyerarşide yer alan seçkin kullardır. En öne çıkan özellikleri, herkes tarafından bilinmemelerine ek olarak, zaman ve mekânın sınırlarını aşarak, istedikleri anda istedikleri yerde bulunabilmeleridir. Abdalların duasının, özellikle bereket ve yağmur yahut zalimlerin cezalandırılması ve belaların kalkması gibi konulardaki dualarının, Allah tarafından geri çevrilmeyeceğine inanılır. İbnü'l Arabî, abdallarla ilgili özel ve detay bir bilgi, vererek haftanın yedi gününde olacak olayların yedi iklim ve yedi peygamber vasıtasıyla abdalların tasarrufuna verildiğini belirtmiştir. Abdalların sayısı konusunda çeşitli rakamlar verilmişse de, gelenekte en yaygın görüş 40 kişi oldukları yönündedir.¹⁰

4. Risâle-i Nûr Külliyyatında "Abdal" Kavramı

Risâle-i Nûr Külliyyatı'nda Said Nursi, Sözlere Kitabının Onaltıncı Söz bölümünde abdallardan bahsetmiştir. Abdalların özelliklerini anlatan Nursi; tıpkı mâhiyeti ve hüviyeti nur olan Hz. Peygamberin, dünyada tüm ümmetinin salavatlarını aynı anda işitmesi ve kıyamette de istediği kişilerle bir anda görüşmesi birbirine mani değilse, abdalların da bir anda birçok yerde bulunması birbirine mani değildir, der. Abdalların fazlasıyla nurâniyet kesb ettikleri için bir anda birçok yerde görülebildiğini, tek bir abdalın ayrı ayrı birçok iş görebildiğini belirtir. Bu durumu açıklamak için de, ayna örneğini kullanır. Cam ile suyun bir cisme ayna olabilmesi gibi, ruhani alemde de hava ve esir denen alem-i misale ait bazı varlıkların birer ayna olabileceğini belirtir. Nursi'ye göre, bu aynalar rüzgar ve hayal suretinde bir seyir vasıtası ve seyahat sağlarlar. Dolayısıyla abdal denen bu ruhâniler, hayal hızıyla, latif menzilleri

⁷ İbnü'l Manzûr, Ebu'l Fadl Cemaleddin, *Lisanü'l Arab*, Daru's Sadr, Beyrut, 1414, C.11, s.49.

⁸ Uludağ, Süleyman, "Abdal", *DİA*, İstanbul 1988, C.1, s.59.

⁹ El-Aclûnî, Ebu'l Fida İsmail bin Muhammed, *Keşfu'l Hafâ*, El- Mektebetü'l Asriyye, y.y, 2000, C. 1, s.33.

¹⁰ Uludağ, Süleyman, "Abdal", *DİA*, İstanbul 1988, C.1, s.59-60.

gezerler, bir anda binlerce yere giderler.¹¹

Yine Sözlere Kitabının Yirmisekizinci Söz bahsinde Nursi, abdalların bir anda pek çok yerde bulunabilmesini, cennet ehlinin, aynı anda yüz bin yerde bulunup yüz bin huriyle görüşebilmesinin mümkün olmasına delil olarak sunar. Ona göre, nurâni bir zâtın birçok yerde aynen bulunması, mesela Cebrâil aleyhisselâmın, bir anda bin yıldızda, hem Arş'ta hem huzur-u nebevîde bulunması yahut hazreti Peygamberin, haşırde, aynı anda huzur-u ilahide bulunurken bir yandan da ümmetiyle görüşmesi, ve dünyada da sınırsız makamlarda tezahür etmesi, cennet ehlinin aynı anda pek çok yerde bulunması ve iş yapması; abdalların bir vakitte pek çok yerde görülmesine birer delildir. Ancak Nursi; insanoğlunun küçük aklının terazisinin, bu muazzam hakikatleri tartamayacağını da sözlerine eklemiştir.¹²

Nursi, velîlerin abdal olanlarının birçok yerde bir anda zuhur edip görüldüğünü, Sözlere kitabının Lemeât bölümünde de belirtmiştir.¹³

Özetle Said Nursi'nin Risâle-i Nûr Külliyyatı'nda abdal kavramını kullanışı, sûfilerin tasavvuf terminolojisindeki kullanımıyla aynıdır. Nursi, velîlerin mânevi hiyerarşisi içerisinde özel bir yeri bulunan abdalların, tıpkı tasavvuf geleneğinde kabul gördüğü şekliyle, bir anda birçok yerde bulunabilen, fazlasıyla nurâniyet kesb etmiş, ilâhi görevleri bulunan velîler olduğunu dile getirmektedir.

5. Tasavvuf İstilahında “Velî “ Kavramı

Tasavvuf istilahında velî kavramının anlamı büyüktür. Mâneviyatta ulaşılabilecek en yüksek derece olan insan-ı kâmil olma yolu, velâyetten geçer. Arapça'da velî, dost anlamına gelir. Tasavvufta velî kişi, Allah dostu demektir. İlk mutasavvıflarından Kuşeyrî'ye göre, velînin iki manası vardır. Birisi Allah'ın işlerini yönlendirip yönettiği, onu kendi nefesine bırakmadığı kimse demektir. İkincisi, hep itaat üzere Allah'a kulluk yapmayı üstlenmiş kimse demektir.¹⁴

Tasavvufta velî bir kulun duasının geri çevrilmeyeceğine, onun Allah'ın himayesinde olduğuna inanılır. Allah'a yakınlık yolunda ilerleyen kişilere yardımcı olan, rehberlik eden kişilere velî denir. Velî kelimesinin çoğulu evliyâdır.¹⁵

Bir görüşe göre, velî; Hakkın kendisini sürekli koruduğu, itaatsizlik ve kötülüğe meyletmekten dahi koruduğu kimse demektir.¹⁶

Her ne kadar velîlerin Allah tarafından korunulduğuna inanılsa da, velîler masum değildirler ancak mahfuzdurlar. Velîlerin son nefeste imanla vefat etme garantisi yoktur. Velîler ancak ihtiyaç olduğunda zaruret durumunda kerâmet gösterir, durduk yere kerâmet göstermezler. Velîler nebîlerden

¹¹ Nursi, *Sözlere*, Onaltıncı Söz, Envar Neşriyat, İstanbul 1986, s.73.

¹² Nursi, *Sözlere*, Yirmisekizinci Söz, s. 223.

¹³ Nursi, *Sözlere*, “Lemeât”, s. 323.

¹⁴ Kuşeyrî, Abdulkerim bin Hevazin, *Er-Risaletü'l Kuşeyriyye*, Daru'l Maârif, Kahire t.s., C.2, s.416.

¹⁵ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri Ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul-2005, s.697.

¹⁶ Kâşânî, Abdürrezzak, *Tasavvuf Sözlüğü*, çev. Ekrem Demirli, İz Yayıncılık, İstanbul 2004, s.590.

üstün değıllerdir. Öte yandan bir peygamberin velîlik yönünün nebîlik yönünden daha üstün olduğı ileri sürülmüştür. Buna gerekçe olarak da, nebîliğin vehbî, yani bir çaba gösterilmeden Allah tarafından verildiğı, velîliğin ise bir çabanın ürünü olarak elde edildiğı gösterilmiştir.¹⁷

6. Risâle-i Nûr Külliyyatında “Velî” Kavramı

Said Nursi, velî kavramını tıpkı tasavvuf terminolojisinde yer alan mânevi hiyerarşi,de makamı bulunan seçkin kişi anlamında Risâle-i Nûr Külliyyatı’nda bir çok yerde kullanmıştır.

Nursi, velîlerin seyr-i sülûklarının miraçla karşılaştırılmasından; sahabelerin mi yoksa velîlerin mi daha üstün olduğı sorularına, ehl-i sünnete muhalif velîler ile meczup velîlerin durumuna kadar pek çok konuya açıklık getirir.

Nursi, İbnü’l Ârabi ve Seyyid Abdülkerim gibi insan-ı kâmil evliyânın, kafdağı arkasındaki arz-ı beyza ve dünyanın yedi tabakası bazı meşhûdâtına dair sorulan, “bu velîlerin gördükleri hak mıdır?” şeklindeki soruya olumlu cevap verir. Bu velîlerin ehl-i hak ve hakikat olduğunu söyleyen Nursi, gördüklerini doğru gördüklerini fakat şuhud halinde rüyetlerini tabir etmekte ihata yetersizliğı olduğunu belirtmiştir. Yani isim vererek bu iki velî zâtın müşâhadelerinde gördükleri olağanüstü halleri tasdik etmiş böylelikle velâyete erişen tüm velî zâtların olağanüstü müşâhadelerde bulunabildiğini de tasdik etmiştir.¹⁸

Velîlerin şahı olarak ise Hz. Ali’ye işaret eden Nursi, Lem’alar Kitabının dördüncü lema kısmında, evliyâ ve asfiyanın Hz. Ali’yi şah-ı velâyet kabul ettiğini söylemektedir.¹⁹

Nursi, evliyâlara o kadar kıymet vermektedir ki, bu çağda bidatlara düşen şeyhlere hücumü bile kusurlu bir davranış olarak görmüş, içlerinde evliyâ bulunabileceğı için bu davranıştan uzak durmayı öğütlemiştir.²⁰

Velî olan şeyh ile şeyhlik iddiasında bulunan liyâkatsiz kişinin farklarının ne olduğı sorulduğunda Nursi, velî olan mürşidin özelliklerini sayarak cevaplar bu soruyu. Ona göre, velî olan mürşidin özellikleri, İslam’ın kalbe ziya ve fikre nur veren haliyle ittihad etmiş olmalı; mesleğı muhabbet olmalı; şiarı nefsi iltizam etmek, meşrebi mahviyeti tarikâtı ise hamiyeti İslamiye olmalıdır. Böyle bir mürşidin velî ve hakiki bir mürşit olması mümkündür.²¹

Nursi, velîlerin çapıcı bir başka özelliğinden bahseder ve iki velî birbirlerini inkâr etseler bile makamlarından düşmeyeceklerini söyler. Buna örnek olarak en büyük bir velînin dahi, düşmanının

¹⁷Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri Ve Deyimleri Sözlüğü*, s.697-698.

¹⁸Nursi, *Mektûbât*, Onsekizinci Mektub, Sinan Matbaası, İstanbul 1964, s. 383.

¹⁹Nursi, *Lem’alar*, Dördüncü Lema, Envar nşr. İstanbul 1994, s. 26.

²⁰Nursi, *Münazarat*, Yeni Asya nşr. İstanbul 1991, s. 1953.

²¹Nursi, *Münazarat*, s.1954.

hakikat-i halini bilmediği için haksız mübareze edebileceğini, aşere-i mübeşşere arasındaki muhârebenin bunun delili olduğunu ifade eder.²²

Nursi'nin ehl-i velâyete yaklaşımında öne çıkan bir başka özelliği; yaşadığı dönemin imanı hedef alan saldırılarla dolu olmasından dolayı, imanı kurtarma hizmetini her şeyin hatta velâyet sahibi bir velî olmanın da üstünde tutmasıdır. O Şualar kitabında, eğer perde-i gayb açılrsa ve samimi Müslümanların her biri birer velî olarak görünse dahi, kendi nazarında buna ehemmiyet vermeyeceğini; yaşadıkları ağır şerâit altında iman kurtarma hizmetinin her şeyin fevkinde olduğunu söyler.²³ Hatta bu düşüncesini bir adım ileriye taşıyarak; nasıl ki büyük bir velî, İslam'a hizmet noktasında ehl-i sünnete göre, küçük bir sahâbi kadar mevki alamıyorsa, bu zamanda iman hizmetinde nefsini bırakıp hizmet eden bir kişinin, bir velîden daha üstün mevki aldığına kanaat getirdiği ifade etmiştir.²⁴

Said Nursi, Risâle-i Nûr'un da bir şahs-ı mânevîsi olduğunu ve o şahs-ı mânevîyi oluşturan cemaatin bir velîyy-i kâmil hükmüne geçebileceğini söyler. Hatta Allah için samimiyetle tesânüd eden bu kardeşlerin içindeki dayanışmanın çok kerâmetlerinin de olabileceğini belirtir.²⁵

Nursi, iman kurtarma bahsindeki hizmeti o kadar önemsemektedir ki, nur talebelerine velâyete erişme pahasına bile Risâle-i Nûr yolunu terkeden bir talebesinin, Isparta kahramanı dediği talebelerine mânevî derece olarak arkadaş bile olamayacağını söylemektedir. Şu sözleri, onun bu görüşünü net bir şekilde ifade eder: *"Bu şehre bir kutub, bir Gavs-ı Azam gelse, seni on günde velâyet derecesine çıkaracağım dese, sen Risâle-i Nûr'u bırakıp onun yanına gitsen, Isparta kahramanlarına arkadaş olamazsın."*²⁶

Nursi, Risâle-i Nûr şakirtlerinin velî zâtların dikkatini çektiğini, bu zamanda, evliyâların, mürşidlerin, nur talebelerine müşteri olduğunu, birini elde etse yirmi mürid kadar kıymet ve değer verdiğini ileri sürmüştür.²⁷

Velîlerin seyr- sülûklarını ve nihayetinde eriştikleri makamları Nursi, kendi penceresinden hazreti peygamberin miracını esas alarak açıklar. Ona göre, zât-ı Ahmedîyye aleyhisselatü vessalam miraca velâyetiyle gitmiş, risâletiyle dönmüştür. Nursi, kapıyı da açık bıraktığını belirtmiştir. Arkasındaki velîler ümmeti, ruh ve kalbleriyle, o nurânî caddede, miraç-ı nebevînin gölgesinde seyr-i sülûk ederek, kabiliyetlerine göre âli makamlara çıkarlar.²⁸ Nursi, bir katre suyun kendi kabiliyetine göre "güneşin bir aksi bende var" demesine hak verir ancak "ben de deniz gibi bir aynayım"

²² Nursi, *Kastamonu Lahikası*, Envar nşr. İstanbul, 1995, s. 195.

²³ Nursi, *Şualar*, Envar nşr. İstanbul 1995, s. 307.

²⁴ Nursi, *Şualar*, s. 317.

²⁵ Nursi, *Mektûbât*, Envar nşr. İstanbul 1994, s.372.

²⁶ Nursi, *Kastamonu Lahikası*, s. 84.

²⁷ Nursi, *Kastamonu Lahikası*, s.83.

²⁸ Nursi, *Sözler*, Otuzbirinci Söz, Sinan Matbaası, İstanbul, 1958, s.263.

diyemeyeceğini belirtir. Bu örnekten yola çıkarak da, velîlerin makamlarında, esmâ-i ilâhiyyenin cilvelerinin yansımalarına göre mertebeler olduğunu belirtir.²⁹

Nursi, velîlerin mânevi yolculuklarında; her diri bir kalb sahibi ve kâmil velînin, seyr ü sülûk ile Arştan ve isim ile sıfatlar dairesinden kırk günde geçebileceğini söyler. Hattâ, Şeyh Geylânî, İmam-ı Rabbânî gibi bazı zâtların sadık haberlerine göre, onların bir dakikada Arşa kadar ruhani bir uruc gerçekleştirdiklerini söyler. Ve bütün evliyâların sultanı olarak nitelendirdiği zât-ı Ahmediye aleyhisselâmın da seyr-i sülûküne medâr bir miracı bulunduğunu ve bu miracın, onun makamına münasip bir surette gerçekleştiğini ve şüphesiz vâki olduğunu ifade eder.³⁰

Said Nursiye göre, en büyük bir velî bile, hiçbir nebînin derecesine yetişemez.³¹

Velîler ile sahabeler arasındaki farkın büyüklüğüne de dikkat çeken Nursi, sohbet-i nebevîye ile şereflenen sahâbilerin, en büyük velîlerden hatta Celaleddin Suyutî gibi uyanikken yakâza halinde sohbet-i nebevîye mazhar olan velîlerden dahi çok daha yüksek bir mânevi derecede bulduklarını söyler. Sohbet-i nebevî öyle bir iksirdir ki, bir dakika ona mazhar olan kişi, senelerce seyr-i sülûk yapılması sonunda elde edilen hakikatın nuruna mazhar olur. Yani velîler hiçbir zaman sahabe derecesine çıkamazlar. Çünü sahabelerin sohbeti, nübüvvet-i Ahmediye nuruyla gerçekleşir yani onunla nebî olarak sohbet ederler. Velîler ise, nübüvvet sahibi hazret-i Muhammed'in vefatından sonra ancak velâyet-i Ahmediye nuruyla onunla sohbet edebilirler. Yani, Resul-i Ekrem'in, velîlerin nazarlarına temessül ederek gözükmesi, velâyet-i Ahmediye yönüyledir, nübüvvet itibariyle değildir. Özetle Nursi'ye göre, nübüvvet derecesi velâyet derecesinden çok daha yüksektir. Aynen bunun gibi, sahabe ile evliyânın sohbet-i nebevî nuruna mazhar olmaları arasındaki fark da o derece büyüktür.³²

İslam âleminde ehl-i velâyetin büyük bir kısmının sünnet-i seniyyeye ittibâ eden ve onu muhafaza eden dairenden çıktıklarını söyleyen Nursi, diğer bir kısım velîlerin ise, ehl-i sünnet ve'l cemaatin prensip ve usullerine karşıt bir yolda olduklarını dile getirmektedir. Bu ikinci kısım velîlere bakanlar onları iki şekilde değerlendirmişlerdir. Bir kısmı, onlar ehl-i sünnetin usulüne muhalif oldukları için onların velâyetini inkâr etmiştir. Hatta bir kısmını tekfîre kadar gitmişlerdir. Diğer bir kısım ise, onları kabul edip takip edenlerdir. Onların velâyetlerini kabul ettikleri için, Hak yalnızca ehl-i sünnet ve'l cemaatin yoluna ve meşrebine ayrılmış ve özel değildir, derler. Fakat Nursi'ye göre onlar bu yorumlarıyla, bid'adan bir fırka oluştururlar hatta dalâlete kadar giderler. Çünkü gözden kaçırdıkları nokta, her hâdinin mühdî olamayacağı gerçeğidir. Onların şeyhleri hatalarında mazurdur çünkü meczuptur ancak kendileri mâzur olamazlar. Orta yolu tutan bir kısım ise, bu durumdaki velîlerin halini

²⁹ Nursi, *Lem'alar*, Onyedinci Lema, Sinan Matbaası 1959, s.653.

³⁰ Nursi, *Sözler*, Envar nşr., s. 572.

³¹ Nursi, *Sözler*, s.136.

³² Nursi, *Sözler*, s. 489.

yorumlarken, ehl-i sünnete muhalif bu velîlerin velâyetlerini inkâr etmezler, ancak yollarını ve mesleklerini de kabul etmezler.³³

Said Nursi, *Mektûbât* adlı kitabında, zahiren muhâkemeli ve akîl görünürken aslında meczup olan velîlere de değinir. Yaşadığı bir olaydan ve Fatih Sultan Mehmet zamanında yaşanan Cibali Baba kıssasından örnekler veren Nursi, bu tür meczup velîlerin bazen tefrik etme yeteneklerini kaybettikleri için bazen de sekr halinde gördüğü bir meseleyi sahv halinde de tatbik etmeye kalktığı için hata ettiğini ancak hata ettiklerini de bilmediğini söyler. Meczup velîlerin bir kısmının indillah mahfuz olduğunu, dalâlete sülûk etmeyeceğini ifade eden Nursi, diğer bir kısmının ise mahfuz olmadığını, bidat ve dalalet fırkalarında bulunabileceklerini belirtir. Hatta daha da ötesi, kafirler içinde bile bulunabileceği ihtimalinin verildiğini dile getirir. Nursi, bu tür meczuplar, geçici, veya daimi meczup velîler oldukları için, “mübarek mecnun” hükmünde olduklarını ve mükellef olmadıklarını söyler.³⁴

7. Tasavvuf İstilahında “Kutub” Kavramı

Tasavvuf terminolojisine göre, “el-kutb, kutub, gavs”, her dönemde Allah’ın nazarının üstünde olduğu tek kişidir ve İsrâfil’in kalbi üzerindedir. Geçmiş ümmetlerde, kutbu'l-aktâb denilen kutubların kutbunun mertebesine, sahip kutub bir kutub olmadığı belirtilir. Çünkü kutbu’l aktablık mertebesi sadece Hz. Muhammed’in vârislerine özgüdür. Velâyet mertebelerinden her mertebenin bir kutbu vardır ve o kutub o mertebenin zirvesine ulaşmıştır. Kutbu'l-aktâb ise kendisinin ötesinde sadece genel nübüvvetin bulunduğu kimsedir. Yani en yüksek dereceye sahiptir, kutbu'l-aktâb, siddıkların piridir.³⁵

Kutub, dünyanın onun ekseninde döndüğü salih kimsedir.³⁶ “kutb” kelimesi, Arapça, değirmen taşının miline denir. Sûfilere göre, kainat denen bu kozmozun etrafında döndüğü, emaneti tahakkuk ettirerek onu kuvveden fiile çıkarabilen ve kainatın ruhu olan kutbul aktab, bu özellikleriyle kainatın mahkumu değil hakimi gibidir. Fakat kutub da, Hz. Muhammed (s.) gibi bir kuldur, Allah değildir. Her ne kadar emr aleminden halk alemine doğru meydana gelen olaylar kutub üzerinden cereyan etse de kutublar da Allah’ın dileğinin dışında hareket edemezler. İki türlü kutub vardır: 1- Kutbü'l-irşad: Buna, kutbiyyet-i kübra denir. Mertebesi: nübüvvetin bâtınıdır. 2- Kutbü'l-aktâb ve kutbü'l-vücûd: Bu hatemül-evliyâ olup derecesi bân-ı hatem-i nübüvvetir.”³⁷

8. Risâle-i Nûr Külliyyatında “Kutub” Kavramı

Risâle-i Nûr’da “kutub” kavramı, bir tasavvuf istilâhı olarak sûfî terminolojisindeki aynı mânâyı kastetmek üzere kullanılır. Kutub, velîlerden oluşan mânevi hiyerarşinin en başındaki büyük velîdir.

³³ Nursi, *Mektûbât*, s. 342.

³⁴ Nursi, *Mektûbât*, s. 343.

³⁵ Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, çev. Ekrem Demirli, İstanbul 2004, s.456.

³⁶ Ebû Talip el-Mekkî, Muhammed bin Ali, *Kütûl Kûlûb fi Muamelatu'l Mahbubi*, Daru'l Kütübü'l İlmiyye, Beyrut 2005, C.2, s.210.

³⁷ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.385-386.

Said Nursi'ye göre; Hz. Hasan'ın neslinden gelen aktâblar özellikle dört büyük kutub ve bilhassa Gavs-ı Azam Şeyh Abdülkadir Geylanî ve Hz. Hüseyin'in neslinden gelen imamlar, özellikle Zeynelabidin ve Cafer-i Sadık, her biri birer mânevi mehdi hükmüne geçmiştir. Bu büyük kutublar, mânevi zulmü dağıtıp, Kur'an'ın nurlarını ve iman hakikatlerini neşretmişler, cedleri olan hazret-i Peygamberin vârisi olduklarını göstermişlerdir.³⁸

Risâle-i Nûr'da pek çok yerde “kutub” kavramı geçmektedir. Onlardan biri oldukça dikkat çekicidir. Nursi'nin “*Fâş etmek hatırıma gelmeyen bir sırı, fâş etmeye mecbur oldum.*”³⁹ dediği sır, kendi yaşadığı dönemin kutb-u âzamı hakkındadır. Nursi, kutbu âzamanın büyük çoğunlukla ile Hicaz'da bulunduğunu belirtir. Ancak Risâle-i Nûr'un şahs-ı mânevisinin Hakk'ın “Ferid” ismine mazhar olması dolayısıyla kendine has bir ferdâniyeti bulunduğunu ve kutbun tasarrufunun haricinde kaldığını ifade eder. Ve nur talebelerinin bu sırdan dolayı, kutbun hükmü altına girmeye mecbur olmadıklarını velev ki Mekke-i Mükerrreme'deki kutb-u âzamdaki Risâle-i Nûra farz-ı muhal olarak bir itiraz dahi gelse, o itirazı bir iltifat ve selam olarak kabul edip, sarsılmayıp, teveccühünü de kazanmak için kendisine itiraz noktalarını izah edip, ellerini öpmeleri gerektiğini beyan eder. Nursi, eskiden Risâle-i Nûr'ın şahs-ı mânevisini, her zamanda bulunan iki mânevi imamdan biri zannettiğini, fakat daha sonra, Gavs-ı Azam'da kutbiyyetle beraber gavsıyyet olduğu gibi bir de “ferdiyyet” olduğunu ve âhir zamanda, nur şakirtlerinin bağlandığı Risâle-i Nûr'un, o ferdiyyetin mazharı olduğunu anlatır.⁴⁰

Nursi, Hakk'ın, rahmetinin büyüklüğünden dolayı, İslam şeriatının ebediliğine dair bir himâye eseri olarak, her bir ümmetin fesada düştüğü dönemde bir ıslah edici gönderdiğini ifade eder. Mürşid, halife-i zişân bir nevi mehdi hükmündeki bu mübarek zâtlardan biri de kutb-ı âzamdır. Nursi, sünnetullah olan bu adetin âhirzamanda da işlediğini ve Hakk'ın zamanın en büyük fesatlar döneminde, hem mehdi hem kutb-u âzam hem mürşid olarak bir nurani zatı göndereceğini, o nurâni zâtın da ehl-i beyt-i nebevîden olacağını beyan etmiştir.⁴¹

Nursi, velâyetin ve kutbiyyetin çeşitli daire ve cilveleri olduğunu ifade etmiş, bazen bir mülazımın kendisini kumandanlık zevkiyle neşelenerek müşir zannetmesi gibi, bazı velîlerin de kutbiyyetin cilvelerinin ve zillerinin yansımalarından etkilendikleri için kendilerini kutub sandıklarını söylemiştir. Hatta buna örnek olarak ismini vermediği bir zâtı nasıl uyardığını açıklar. Nursi, kendisini kutb-ı âzam sanan bu zâta, herbir makamın çok zilleri ve gölgeleri olduğunu uzun uzadıya anlatmış, kendisini sadrazam dairesinde görüp kutbu azam telakki ederken aslında, kutbiyyetin azam bir cilvesini; bir müdür nahiyesi olan kendi dairesinde hissettiğini ve aldandığını söyleyerek uyarmıştır. Nursi, o zâta, gördüğünün doğru ancak hükmünün yanlış olduğunu söylemiş, bir sineğe bir kap suyun deniz gibi

³⁸ Nursi, *Mektûbât*, Ondokuzuncu Mektub, Envar nşr., s. 393.

³⁹ Nursi, *Kastamonu Lahikası, Kaynaklı, İndeksli, Lügatli Risâle-i Nûr Külliyatı*, Nesil Yayınları, İstanbul 2002, C-2, s.1644.

⁴⁰ Nursi, *Kastamonu Lahikası, C-2*, s.1644.

⁴¹ Nursi, *Mektûbât*, Yirmidokuzuncu Mektub, s. 559.

görüldüğü örneğini vererek, o zâtı bu hatalı yanılısamadan uyandırmıştır.⁴²

Nursi, kendisine sorulan, “müçtehidîn-i izam imamları mı efdal, yoksa hak tarikatlerin şahları, aktâbları mı efdaldır?”⁴³ sorusuna da cevap verir. Ona göre tüm müçtehidlerin geneli değil fakat Ebu Hanife, Mâlik, Şâfî, Ahmed ibni Hanbel gibi zâtlar; şahların, kutubların fevkindedirler. Fakat hususî faziletlerde Şah-ı Geylânî gibi bazı harika kutublar, bazı yönlerden daha parlak makama sahiptirler. Ancak küllî fazilet imamlarıdır. Ayrıca tarikat şahlarının bir kısmının müçtehitlerden olduğunu da unutmamak gerekir. Bu sebeple, müçtehidlerin hepsi, aktâbdan daha faziletlidir denilemez. Fakat Eimme-i Erbaa, Sahabeden ve Mehdîden sonra en faziletli olanlardır denilir.⁴⁴

Sonuç

“Ârif”, “Abdal”, “Velî” ve “Kutub” terimleri, tasavvufun mânevi yapılanmasında ehemmiyetle bir yere sahiptir. Yaptığımız çalışma, velîler hiyerarşisindeki bu dört önemli tasavvuf teriminin, tasavvufta nasıl açıklandığına kısaca yer verdikten sonra, bu terimlerin Risâle-i Nûr Külliyyatı’nda nasıl karşılık bulduklarını göstermek üzerine kurulmuştur. Risâle-i Nûr’da, bu tasavvuf terimlerinin tasavvufta olduğu gibi, manevi bir hiyerarşide yer alan özel görevleri olan velî kişiler anlamında kullanılıp kullanılmadığı, tasavvufta var olduğu öne sürülen bu manevi yapılanmanın içindeki velî kimselerin, aynı şekilde kabul görüp görülmediği konusunu aydınlığa kavuşturmak, bu çalışmanın amacını oluşturmuştur. Görülmektedir ki, Risâle-i Nûr’da pek çok yerde bu terimler, tasavvufta kullanılan aynı mânaya işaret etmek üzere kullanılmıştır.

Bu terimlerin ifade ettiği mânevi mertebelere ulaşmış kimseler, yani ârif, abdal, velî yahut kutubluk makamına erişen kimseler, tıpkı tasavvufta olduğu gibi Risâle-i Nûr Külliyyatı’nda da seçkin ve yüce kimselerdir, Allah dostlarıdır, velâyete ve mârifetullaha erişmiş kimselerdir. Dolayısıyla hürmet edilen makbul yüce mânevi şahsiyetlerdir.

Said Nursi, Risâle-i Nûr Külliyyatı’nda, bu dört tasavvuf terimini pek çok yerde kullanmış, sadece bu terimlerin işaret ettiği mânevi makamları açıklamakla kalmamış, kimi zaman bu makamlara ulaşmaya çalışan sâlikleri bekleyen tehlikelerden haber vermiş kimi zaman velâyet çeşitlerini açıklamış, kimi zaman abdalların bir anda birçok yerde olabilme özelliğini vurgulamış, kimi zaman da bu mânevi hiyerarşinin başındaki zâta yani zamanın kutbuna dair izahatlarda bulunmuştur. Nursi’nin, nur talebelerinin, velâyete ulaşmak hevesiyle iman hizmetinden vazgeçmesi ihtimalini sertçe eleştirmesi dikkat çekicidir. Çünkü o, Risâle-i Nûr meşrebini, velâyet-i kübra dediği sahabe mesleği olarak en yüksek velâyet dairesinde görmektedir. Ve ayrıca nur talebelerinin, gavs-ı âzam Abdülkadir Geylanî’nin ferdiyet sırrına mazhar oldukları için, farz-ı muhal zamanın kutbuyla dahi görüş birliğinde olmayacakları bazı hususlar ortaya çıkarsa, kendi görüşlerini muhafaza etmekte özgür olduklarını

⁴² Nursi, *Mektûbât*, Yirmidokuzuncu Mektub, s. 563.

⁴³ Nursi, *Mektûbât*, Yirmiüçüncü Mektub, s. 478.

⁴⁴ Nursi, *Mektûbât*, Yirmiüçüncü Mektub, s. 478.

belirtmiştir. Öte yandan nur talebelerine, zamanın kutbu olan zâta hürmet etmelerini, elini öperek teveccühünü kazanmaya çalışmalarını öğütlemiştir.

Bu çalışma, tasavvuftaki veliler hiyerarşisinde yüksek makamlara işaret eden dört tasavvuf teriminin, Risâle-i Nûr Külliyyatındaki karşılıklarını ortaya koymaktadır. Nursi, sadece ârif, abdal, velî ve kutub olarak isimlendirilen, dört yüce manevi şahsiyeti, tasavvufta kabul edilen özel görevleri ve özellikleriyle aynen kabul etmekle kalmaz. Aynı zamanda, bu terimlerin işaret ettiği seçkin veliler zümresinde yer alan ve her biri ayrı görev ve özelliklere sahip bu şahsiyetlerin manevi kişiliklerine ve manevi hiyerarşideki görevlerine dair izahlarda bulunarak, açıklamalar, örnekler ve bilgiler verir. Ayrıca bununla da yetinmeyerek, bu manevi şahsiyetleri, Risâle-i Nur talebelerinin şahs-ı mânevîsi ile kıyaslayarak, nur talebelerinin bu zatlara karşı manevi hiyerarşideki pozisyonlarını ve onlarla ilişkilerinin nasıl olması gerektiğine dair de açıklamalarda ve tavsiyelerde bulunur.

Özetle, görülmektedir ki, Nursi, Risâle-i Nûr Külliyyatında, söz konusu dört tasavvuf terimini, tasavvufta kullanılan aynı anlamlarıyla kabul etmiş ve tasavvufun manevi hiyerarşisindeki özel görevleri ve özelliklerini, tasavvufta eş anlamda kullanarak, kendisi açısından da sûfilerin işaret ettiği manevi yapılanmayı ve özel görevli seçkin velilerin varlığını kabul etmiştir. Ayrıca, bu dört seçkin şahsiyetin manevi görevleri ve konularıyla ilgili açıklamalarda bulunmuş, nur talebelerinin şahs-ı mânevîsinin, bu zâtlara karşı tavır ve ilişkilerinin nasıl olması gerektiğine dair de örneklemelerde ve tavsiyelerde bulunmuştur. Tüm bu açıklamalar göstermektedir ki, Nursi'nin "tasavvuf menbândan doğan bir güneş" olarak nitelendirdiği Risâle-i Nûr, tasavvufun mânevî hiyerarşisini ve o hiyerarşide yer alan, çalışmamızda konu edindiğimiz dört seçkin, mânevî şahsiyetin varlığını ve konumunu, sûfilerle aynı inançla kabul ve tasdik etmektedir.

Kaynakça

- el-Aclûnî, Ebu'l Fida İsmail bin Muhammed, *Keşfu'l Hafa*, El- Mektebetü'l Asriyye, y.y, 2000, C. 1.
- el-Gazalî, Ebu Hamid Muhammed bin Muhammed, *İhya-u Ulûmid'din*, Daru'l Mârif, Beyrut, t.s, C.3, s.195.
- Ebû Talip el-Mekkî, Muhammed bin Ali, *Kûtûl Kûlûb fi Muamelatu'l Mahbubi*, Daru'l Kütübü'l İlmiyye, Beyrut 2005, C.2.
- Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Anka Yayınları, İstanbul 2005.
- İbnü'l Manzur, Ebu'l Fadl Cemaleddin, *Lisanü'l Arab*, Darü's Sadir, Beyrut, 1414, C.11, s.49.
- Kâşânî, Abdürrezzak, *Tasavvuf Sözlüğü*, çev. Ekrem Demirli, İz Yayıncılık, İstanbul 2004.
- Kuşeyri, Abdulkerim bin Hevazin, *Er-Risaletü'l Kuşeyriyye*, Daru'l Maârif, Kahire t.s., C.2.
- Nursi, Said, *Sözler*, Envar Neşriyat, İstanbul 1986.
- Nursi, Said, *Mektûbât*, Sinan Matbaası, İstanbul 1964.
- Nursi, Said, *Şualar, Kaynaklı, İndeksli, Lügatli Risâle-i Nûr Külliyyatı*, Nesil Yayınları, İstanbul 2002, C.1.
- Nursi, Said, *Lem'alar*, Envar nşr. İstanbul 1994.

Nursi, Said, *Münazarat*, Yeni Asya nşr. İstanbul 1991.

Nursi, Said, *Kastamonu Lahikası*, Envar nşr., İstanbul, 1995.

Nursi, Said, *Şualar*, Envar nşr. İstanbul 1995.

Nursi, Said, *Mektûbât*, Envar nşr. İstanbul 1994.

Nursi, Said, *Sözler*, Sinan matbaası, İstanbul, 1958.

Nursi, Said, *Lem'alar*, Sinan Matbaası 1959.

Nursi, Said, “*Kastamonu Lahikası*”, *Kaynaklı, İndeksli, Lügatli Risâle-i Nûr Külliyyatı*, Nesil Yayınları, İstanbul 2002, C-2.

Uludağ, Süleyman, “Abdal”, “Ârif”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, C.I-III.